

Vem skall bli ägare till Bökestads mölla, gården med anor och gamla minnesmärken?

VEM SKALL I FRAMTIDEN bli ägare till Bökestads mölla, fastigheten Bökestad 1:5 i Villands Vånga socken? Skall det bli Olofströms kraftaktiebolag, som önskar tillvarataga och utnyttja dess vattentillgångar, eller Domänverket, som ömmar för skogen och dess rationella skötsel? Bökestad, gården med gamla anor och gamla minnesmärken, gården som är ett museum i hemmiljö och som kunde bli en turistattraktion så god som någon.

Det äldsta namn som förknippas med Bökestads mölla är Brynjesson. På hans tid låg kvarnen på andra sidan ån, nere i dalen, där man sedan hade trädgård. När länsman Johan Sandberg blev ägare till Bökestad och därifrån utövade sin tjänst som kunglig befallningshafvande, hade han möllan lite högre upp på åslänten, där den nu ligger. I ett ”protokoll från Willands Härads Tingsrätt af den 13 november 1759 fick han rätt att vid nämnda kvarn mottaga främmande mäld till förmalning”. Undertecknat Ludvig von Böhmen. Detta tillstånd förnyades Åhr 1761, 1764, 1767 och den 10 Martij 1776, undertecknat Nils Holm.

Denne länsman Sandberg fick också rätt ”att för de tjänster han gjort sin socken inneha kvarnen skattefritt i sin livstid”. Och som en ytterligare hedersbevisning blev han vid sitt fränfälle begravd i Vånga kyrkas vapenhus.

År 1826 är en Pehr Svensson ägare till möllan. Hans namn är inristat i en sten, som ligger över källaredörren ute i backen. Och på sättugnen i storstugan, en simsonugn tillverkad i Vestanå*, står inskriptionen ”P.S.S. – K.B.D. Åhr 1828”. Deras son Karl Persson gifte sig 1854 med välborne jungfru Malena Persdotter från Snäckestad. Endast en kort tid varade deras äktenskap. Vid makens fränfälle 1856 stod hon ensam med en liten dövstum son, Per Karlsson, samt jordbruk och skog, kvarn och såg.

Vida ifrån kommo mölles-skjutsarna till kvarnen, här fanns nämligen både grovkvarn och sikte. Vid Edre å Filkesboda hade man bara grovkvarn, likaså i Sibbarp, och i Vånga mölla hade man inte alltid vatten. Bland andra, som kom hit till kvarns var också åbosonen Åke Thomasson från Filkesboda nr. 2. Medan han väntade på sin mäld blev han inbjuden i stugan, och hur det nu bar sig så kom Malena och han överens om att han skulle flytta till Bökestad och hjälpa henne. Visserligen var han äldst av de hemmavarande bröderna, men hans far skötte ännu gården med torpare och drängar till hjälp så att han mycket väl kunde undvaras.

Och så flyttade Åke Thomasson till Bökestad. Hans s.k. drängakista, där han förvarade sina tillhörigheter står förresten ännu i förstugan. Och ett väggfast hörnskap i storstugan, målat med varjehanda blomster, är daterat vid Malenas och Åkes giftermål 1857. År 1858 föddes så dottern Kjersti och 1860 dottern Hanna. Per förblev dövstum i hela sitt liv. Han gick på dövstumskola och lärde sig där ”fin-snickeri”, ett yrke som han utövade med den äran. Och med teckenspråket klarade han sig bra. Vid faderns fränfälle blev halva egendomen hans. Och i taxeringslängden för år 1877 har ”Åke Tomasson fast egendom för 4.000 kr., omyndige Per Karlsson för 4.000 kr. och de båda gemensamt qvarn och såg för 2.200 kr”.

År 1864 byggde Åke om kvarnen och sågen. När han flyttade från Filkesboda fick han av sin fader, Åbo Thomas Olsson nr.2 Filkesboda, Fyra Tusende Riksdaler Riksmünt, ”utgörande dels hans arf efter hans moder Kersti Åkasdotter dels hans blivande arfslott efter sin fader”. Men ombyggnaderna som han gjorde, tog ett hårt grepp i hans ekonomi. Därtill kom, att sonen Per Karlsson ägde hälften av alla inkomster, liksom utgifter. Och det blev inte bättre än att Åkes bror, lantbrukaren Per Thomasson i Filkesboda, köpte såväl 1/32 mantal nr. 1

* Sättugnen av gjutjärn är inte från Vestanå, däremot en kakelugn i södra storstugan.

Bökestads mölla med tillhörande åbyggnader, qvarn och såg för en summa af Fyra Tusen Tre hundra Fjorton kronor, dels kontant dels öfvertagande af en inteckning. Detta köp är skrifvet den 2 april 1878, undertecknat af Åke Thomasson och Malena Persdotter och bevittnat af Helene Bohmansson och L. Bohmansson.

Samma dag skrevs ett arrendekontrakt: "Till min broder Åke Thomasson och hans hustru Malena Persdotter bortarrenderar jag under deras lifstid mitt egande hemman 1/32 mntl. Nr. 1 Bökestads mölla med därtill hörande åbyggnader, qvarn och sågverk, mot en årlig summa af Två hundra Sextio kr. och villkor i öfvrigt: Arrendet, som räknats från den 25 sistlidne Mars, erläggs samma dag årligen. Arrendatorn svarar för alla från hemmanet utgående onera. Skogen får arrendatorn inte röra, dock skall han ega åtnjuta sådan till husbehof efter min anvisning. Foder och hö får icke bortföras från hemmanet, som mottages obesedt. Skulle arrendatorn brista i fullgörande utaf ofvanstående villkor har han förverkat arrendet och skall genast avträda det utan fardags åtnjutande. Till säkerhet för arrendekontraktet tillåter jag min broder att utan mitt hörande söka ock erhålla inteckning i hemmanet. Christianstad den 1. April 1878. Per Thomasson, Åke Thomasson, Malena Persdotter. Och bevittnat af Helene Bohmansson och L. Bohmansson".

På 1880-talet inträffade en svår olycka i kvarnen. En av arbetarna, Olof Söderberg från Bökestad, kländes ihjäl. Hanna, som förresten var Olofs käresta, kom in och fick se honom strax efter det hade skett. Hon fick en sådan chock att hon aldrig repade sig efter densamma. Under flera år kunde hon inte vara hemma. Hon var hos kusinerna i Örsnäs. Och så länge hon levde tålde hon knappast att höra vare sig vattenhjulet eller forsen och inte såget heller.

Åke Thomasson var en reslig man, ovanligt stark. Han tillhörde de glada i världen och han sjöng mycket bra. När klockare Sandberg skulle provsjunga i Vånga kyrka för erhållande av kantorssysslan där – de hade nämligen ingen orgel på den tiden – visste han nogsamt att svaga sångröst ej skulle "göra sig" mycket i den stora kyrkan. Han var god vän med Åke och denne lovade hjälpa honom. Och Åke sjöng, och Sandberg fick sin klockarebefattning.

ÅR 1905 AVLED lantbrukare Per Thomasson i Filkesboda, och vid arvskiftet efter honom var de övriga arvtagarna överens om "att fastigheten 1/32 mantal Bökestads mölla skall ensamt tillfalla den avlidnes broder Åke Thomasson i Bökestad sådan fastigheten befinnes, och förklarade sig Åke Thomasson icke berättigad till något som helst övrigt arv efter Per Thomasson". Sedan Åke Thomasson på så sätt återfått Bökestads mölla arrenderade han ut densamma jämte jordbruket till mjölnaren Adolf Jönsson från Jämshög, enligt villkor:

1) Arrendatorn skall bekosta alla erforderliga reparationer å såväl qvarn som sågverk, hvartill Åke Thomasson skall tillsläppa trävirke.

2) Arrendet skall vara fem år, med ömsesidig sex månaders uppsägningstid och räknas från nästkommande februari månad. Arrendesumman 400 kronor betalas med 200 kronor var sjätte månad, i förskott.

3) All husbehovssäd skall malas tullfritt. Och overlåter jag till nämnde Adolf Jönsson min brukningsrätt till egendomen, som till Bökestad mölla hör, till tredjedelsbruk av såväl åkerbruk som ängshöstdnad mot följande villkor.

4) All den odlade jorden skall brukaren väl hävda och hålla i god växtkraft. Av den gödning, som behöver köpas, skall Åke Thomasson betala en tredjedel och Adolf Jönsson två tredjedelar. Av utsädet tillsläpper Thomasson en och Jönsson två tredjedelar.

Av skörden skall Jönsson ha två tredjedelar och Thomasson en tredjedel. Säden skall delas efter skedd tröskning, och potatisen vid upptagningen. Högst två tunnland om året får användas till potatisodling. Allt foder skall å stället uppfordras och ingen gödsel får från hemmanet avhändas. Jorden skall hästköras och alla diken rensas och hållas i ordning.

5) Såsom bostad åt Jönsson och hans familj överlämnas dagligstugan, köket, kammaren söder om stugan mittför förstugan, samt loftet över stugan. Och förbehåller sig Thomasson att begagna köket och bakugnen till sitt husbehov. Alla uthusen får arrendatorn begagna, dock

förbehåller sig Thomasson källaren närmast boningshuset samt plats i vagnsporten till vagn och skrin. Svin- och brygghus skola brukas av både Jönsson och Thomasson.

6) Håkan Perssons dagsverken har arrendatorn rätt att uttaga.

7) Trädgården jämte däri befintliga fruktträd och bärbuskar, samt tre stycken åkerlyckor norr om boningshuset med däri befintliga fruktträd förbehåller sig Å. Thomasson. Den övriga frukten av träden i vången delas till hälften vardera. Skulle under arrendetiden ollon-år inträffa förbehåller sig Å. Thomasson fritt ollonbete till sina svin. Jönsson är skyldig att till trädgården, åkerlyckorna och fruktträden framforsla behövlig gödsel.

8) A. Jönsson erhåller efter utvisning det bränsle, som han kan behöva och är han skyldig att till Thomasson framforsla bränsle för hans behov.

9) Vid tillträdet överlämnar Å. Thomasson till A. Jönsson 3 st mjölkkor, en ett år och en nio månader gammal kalv, fyra st. får och en bagge. Mjölken efter korna skall dagligen efter skedd mjölkning uppdelas med hälften till oss vardera. Blivande ull och lö på fåren skall strax efter skedd klippning uppdelas med hälften till oss var. Av födda lamm bytes årligen i oktober månad oss emellan med hälften till oss var. Och kalvar, som ej skola vara till liv utan slaktas efter åtta dagars ålder skola bytas med hälften till oss var. Årligen skall arrendatorn till Åke Thomasson överlämna 2 st. grisar om 9 eller 10 kilos vikt vardera.

10) Arrendatorn äger rätt att i marken årligen använda betet för gårdens kreatur samt höstbete å inägorna och lövhöstdnad efter anvisning. Kreaturen skola av arrendatorn väl vårdas och skötas-

11) Åker- och körredskap samt seldon överlåtes efter värdering, och avlämnas vid arrendets frånträdande även efter värdering. Lika värdering gäller kvarn och sågverk och hemmanet i övrigt. Vid avträdet skall 8 kubikfot råg vara utsått, därav 6 fot på trädad jord.

Och med detta kontrakt förklarade sig båda parter vara nöjda.

På den tiden hörde det flera torp till gården. Här var "Höga-Haugens", "Gomma Nessas", "Swaat-Anasens", "Bossa-Bengtens", "*Lycke-Bengtens", "Söderbergs". Och alla hade dagsverksskyldighet, åtminstone voro de skyldiga att gå på arbete när så fordrades. Höga-Haugen brukade t.ex. alltid hjälpa till att hacka kvarnen. Det var vid ett sådant arbete som Åke Thomasson förlyfte sig på en av stenarna och skadades så svårt att han sedan avled. Det var år 1906.

SAMMA ÅR SÅLDES Bökestads mölla till ett bolag, som hette Holmia, ett bolag som ganska snart övertogs av Hemsjöbolaget. Det var meningen att bygga en kraftstation vid Sibbarp. Men Blistorp vägrade. Det sammanträdde och det processades, där skickades ridande bud med skrivelser hit och dit. Och under tiden stod alla luckor öppna. Kvarnen lades ner 1907. Men redan 1910 började kvarnhjulet i Bökestad mölla åter snurra. Och då var Sydkraft ägare till hela egendomen. Adolf Jönsson var fortfarande arrendator.

De efterlevande döttrarna till Åke Thomasson, Kjersti och Hanna, utnyttjade det gamla arrendekontraktets fördelar så länge de levde. De disponerade halva boningslängan. De till och med tog ut arrendet under de tre år, som återstod av arrendetiden då gården försålles. Enda skillnaden var, att Adolf Jönsson själv köpte djuren. Kersti dog 1936 och Hanna 1938.

Bökestads mölla var redan då i många avseenden en föregångare. På tjugotalet utnyttjades vattenkraften därstädes för elektrisk kraft till eget behov. Och 1940 erhöll man elkraft från Olofströms bolag både till kvarn och såg. 1927 övertogs arrendet av Adolf Jönssons son, Henning Jönsson, som fortfarande innehar detsamma och driver en löande timmeraffär. Han byggde till en handelsbod och drog på det sättet bygden till sig med sågmöllan som medelpunkt. Och det är han och hans hustru Greta som skapat det sevärda museum i hemmiljö, som Bökestads mölla nu utgör

**Lycke-Bengtens ligger inte på Bökestads möllas tidigare ägor och är under 1800-talets senare del avstyckat från en av Bökestads övriga gårdar .*

Man har i det mesta möjliga bibehållit den gamla stilen. I storstugan, där inte blott golvet utan även tak och väggar skuras, lyser de hemvävda väggklädernas färger i kapp med de fasta träbänkarnas ”gynne”, granna trasmattor och blankputsade kopparsaker. Stolarna äro uråldriga men goda att sitta på, bordet har en tretumsplanka till skiva, som kan vändas, och i dess ena sida är fullt med knivhugg och skär och vid bordsändan en håla för saltstenen. Så hade man bordet vid slakt och gnodde det grova saltet direkt på bordet.

I hörnet hänger Åke Thomassons drängaskåp med ”äskor” därovanpå , ostakar och smöraskar på hyllan, stänger att lägga torkollor på, pundvikt, träbesman, sprutor och ”suare”, träskorna under sättugnen och gamla gillesformar på väggarna. Och detta är familjen Jönssons eget vardagsrum. I ett av de fem rummen på nedre botten är hela den ena väggen upptagen av en direktmålning av kvarn och boningslänga.

På andra våningen är det sju rum, där var klädkammare och handkammare och vävkammare. Och ett stort rum har blyinfattade fönster med gröna rutor och där är bordet dukat med trätallrikar och allt vad till ett gammaldags gillesbord hörde. Fönsterlämmarna äro kvar ävensom den delade ytterdörren. Och yttertrappan, vars många steg man knappast kan hålla reda på ens när man går på dem, är den ursprungliga ända sedan längan byggdes, gräsbevuxen och säkerligen den enda i sitt slag.

DETTA ÄR BÖKESTAD sådant det är och sådant det har varit sedan forna dagar. Inte bara som länsmansgård utan även under den senare generationen har det gästats av folk, nästan från hela Sverige. Och dess nuvarande värdfolk har lyckats bevara inte bara den gamla materiella interiören utan även den gästfrihet och den trivsamma anda som kan inrymmas i ett hem med så stark anknytning till forna tider att det blivit ett riktigt museum.

*Avskrift av tidningsartikel från 1950-talet av signaturen **A.O.**
Anmärkningar med kursiv stil är införda i samband med avskrift.*

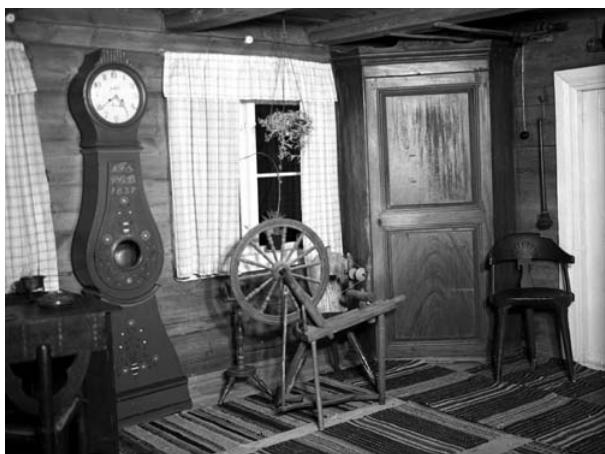
Boningslängan från nordväst

Interiörbilder från "vardagsrummet"

Interiörbilder från "vardagsrummet". Personerna på bilden fr.v. Greta, Åke, Ingvar och Henning Jönsson, Oppi Pykkö och Per Jönsson. Bilderna från 1940-talet.

Interiörbild från "vardagsrummet"

Kakelugnen från Västana i stora rummet
åt söder

Sättugnen i "vardagsrummet"

Teckning av kvarnen med sitt vattenhjul. Hjulet som syns till höger drev sågen